

Інструкційна картка до самостійного заняття №15

3 год.

Змістовий модуль 2.

Тема заняття 2.7 Історичний розвиток поглядів на сім'ю та шлюб. Закон і сім'я.

Навчальна: розглянути та засвоїти матеріал по темі. Дати поняття «шлюб» та «сім'я» та охарактеризувати їх. Розглянути особливості різновидів української сім'ї. Ознайомитись з основним положеннями Кодексу про шлюб в Україні. З'ясувати в чому полягає зміст правових відносин між подружжям, батьками та дітьми. Знати та охарактеризувати основні функції сім'ї. Підготувати студентів до самостійного життя та до сімейного життя.

Розвиваюча: заохочувати студентів до вивчення дисципліни «Сімейно-побутова культура та домашня економіка». Розвивати інтерес до понять сім'я, шлюб, до історії розвитку поглядів на сім'ю та шлюб. Розвивати навички самостійної роботи з навчальним матеріалом.

Виховна: Виховання порядності, доброти, взаєморозуміння, відповідальності, чуйності вміння брати на себе весь тягар життєвих труднощів в родині. Виховання мотивів навчання, праці та вміння використовувати закони про сім'ю.

Тип заняття: Засвоєння нових знань.

Методи навчання: робота з підручником, самостійна робота з теоретичним матеріалом лекції. Робота в мережі Інтернет.

Література:

Т.Б.Гриценко, Т.Д.Іщенко, Т.Ф.Мельничук «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» Навчальний посібник.-К.:Вища освіта, 2004.-480с.

С.А.Вишневецький «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» Навчальний посібник. К.: Аграрна освіта, 2001.-362с.

Ресурси мережі Інтернет.

Структура та зміст заняття

I. Організаційна частина

Перевірка готовності групи до заняття, відмічання відсутніх. Стимулювання діяльності студентів, забезпечення їхньої загальної готовності, забезпечення своєчасного й організованого початку заняття.

II. Актуалізація опорних знань студентів.

Розглянути особливості різновидів української сім'ї. Ознайомитись з основним положеннями Кодексу про шлюб в Україні. З'ясувати в чому полягає зміст правових відносин між подружжям, батьками та дітьми. Знати та охарактеризувати основні функції сім'ї.

III. Мотивація навчальної діяльності.

З'ясуємо: яка роль сім'ї в житті держави, як розвивались погляди на сім'ю та шлюб. Розглянемо закони про сім'ю.

Студенти повинні вміти:

- 1.Характеризувати особливості різновидів української сім'ї.
2. Характеризувати основні положення Кодексу про шлюб в Україні.
- 3.Знати в чому полягає зміст правових відносин між подружжям, батьками та дітьми.
- 4.Характеризувати основні функції сім'ї.
- 5.Працювати з Законами України про шлюб та сім'ю.

IV. Повідомлення теми, мети, плану вивчення теми.

План.

- 1.Історичний розвиток поглядів на сім'ю та шлюб.
2. Історія становлення та розвитку шлюбу, сім'ї в Україні.
3. Значення сім'ї на сучасному етапі.
4. Кодекс про шлюб та сім'ю України.
5. Конституція України про права батьків і дітей. Конвенція про права дитини.

V. Вивчення нового навчального матеріалу.

Вивчаючи матеріал теми з'ясуйте, поняття шлюб та сім'я. Сім'я та шлюб виникли в різні історичні періоди. Довідайтесь про зв'язок між поняттями сім'я та шлюб. Ознайомтесь з Кодексом про шлюб та сім'ю України. Основний закон нашої держави про права дитини.

Необхідно досить уважно ознайомитись з теоретичним матеріалом щоб вміти відповідати на поставлені запитання та працювати з законами України про сім'ю.

Після вивчення теми студенти повинні **вміти:**

- 1.Розрізняти поняття «шлюб» та «сім'я» і давати їм характеристику.
- 2.Характеризувати особливості різновидів української сім'ї.
- 3.Давати характеристику основним положенням Кодексу про шлюб в Україні.
4. Визначити зміст правових відносин між подружжям, батьками та дітьми.
- 5.Перерахувати та охарактеризувати основні функції сім'ї.

Прочитайте. с. 284 – 295 навчального посібника С.А.Вишневецький «Сімейно-побутова культура та домашня економіка».

Т.Б.Гриценко, Т.Д.Іщенко, Т.Ф.Мельничук «Сімейно-побутова культура та домашня економіка» Навчальний посібник. -К.:Вища освіта, 2004.-480с. с.88 - 91.

Теоретичний матеріал.

Історичний розвиток поглядів на сім'ю та шлюб. Для кожної людини сім'я - це початок всього. Адже, як відомо, ні одна нація, ні одне більш-менш цивілізоване суспільство не обходились без сім'ї та шлюбу. *Шлюб* являє собою санкціоновану суспільством форму відносин між статями і продовження роду, тобто засіб регулювання статевих відносин і відтворення

населення. *Сім'я* - це об'єднання людей на основі шлюбу або кровної спорідненості, які пов'язані між собою спільністю побуту та взаємною відповідальністю. Між поняттями «сім'я» і «шлюб» існує тісний взаємозв'язок, вони нерідко використовуються як синоніми. Однак, за своєю суттю в цих понять є не тільки спільне, але і багато специфічного. Доведено, що шлюб і сім'я виникли в різні історичні періоди. Сучасні соціологи визначають шлюб як історично змінювальну соціальну форму відносин між жінкою та чоловіком, через яку суспільство упорядковує і санкціонує їх статеве життя і встановлює їх подружні та батьківські права та обов'язки. Сім'я - більш складна система відносин ніж шлюб, оскільки вона, як правило, об'єднує не тільки подружжя, але і їх дітей, а також інших родичів чи близьких їм людей. В історії людства змінилось чимало форм суспільного регулювання відносин між чоловіком і жінкою. Для первісного стада була характерною форма статевих відносин, яку можна назвати невпорядкованою. Це вносило дезорганізацію в життя людей, гальмувало розвиток первісного стада. Екзогамія - абсолютна заборона всіх статевих зв'язків усередині роду. Серед основних причин виникнення екзогамії виділяються такі: внаслідок шлюбів між родичами народжувались неповноцінні діти, потрібно було розширити соціальні контакти з іншими родами. Діти належали родові і виховувались ним. До групового шлюбу відносять і полігамію (багатошлюбність). Полігамія включає полігінію (коли чоловік одночасно живе в шлюбі з декількома дружинами) та поліандрію (багатозаміжність, коли жінка має шлюб з різними чоловіками). Полігінія у формі гарему існує і до цього часу в мусульманських країнах (Пакистані, Єгипті та ін.). Розвиток первісного суспільства призвів до того, що групові шлюби стають неможливими - вони поступово витісняються парним шлюбом.

Історія становлення та розвитку шлюбу, сім'ї в Україні. Вважається, що в Україні на певному історичному етапі розвитку суспільства почав розвиватись і поширюватись моногамний шлюб. Моногамія (від гр. слів *monos* і *gamos* - шлюб) - це форма шлюбу, при якій чоловік одружується лише з однією жінкою, а жінка - лише з одним чоловіком. Укладанню шлюбу завжди надавалось великого значення. Повністю самостійною людина вважалась тільки після одруження. Вона починала користуватись у громаді більшим авторитетом і повагою, ніж старий парубок чи дівчина. В Україні також існував принцип соціальної ендогамії (від гр. слова *endos* - усередині), тобто обранця найчастіше шукали рівного за походженням і багатством. Це робилось для того, щоб у майбутній сім'ї чоловік та жінка були рівноправними і ніхто не мав підстав для докору. В українців упродовж віків сформувалися два основні мотиви вибору наречених: кохання і економічна

вигода. Молодь переважно керувалась почуттями, а батьки ж часто зважали і на матеріальний бік укладання шлюбу. Сім'я завжди була основою суспільства, тому тип і форма її залежить від національних особливостей народу, соціальних та економічних відносин і змінюється з ними. Моногамна сім'я існувала в Україні від часу заселення її території. Ця форма сім'ї є найпоширенішою і на сучасному етапі. Українські сім'ї можна поділити на прості й складні. Проста сім'я складається з однієї шлюбної пари (чи одного з батьків) і неодруженими дітьми (або без них). Вона може бути кількох різновидів: подружня пара; повна сім'я - батьки та діти; неповна сім'я – один з батьків і діти. Найбільш поширеною в Україні в ХІХ – на початку ХХ ст. була повна проста сім'я. Дуже рідко зустрічались сім'ї, які склалися лише з подружжя. Інколи в українських селах траплялись неповні сім'ї. Вони, як правило, виникали внаслідок смерті одного з подружжя і дуже рідко - через розлучення. Єдина причина розлучення, яку до певної міри могла якщо не виправдати, то хоча б зрозуміти громада, - це відсутність дітей. А коли хтось залишався вдівцем (вдовою), то повторне одруження відбувалось не раніше, а ніж через рік по-смерті дружини чи чоловіка. Складна сім'я складається з декількох кровноспоріднених простих сімей, кожна з яких може бути повною чи неповною і включати інших родичів. Існує кілька різновидів складної сім'ї: батьківська – одружені сини і доньки живуть разом з батьком; братська - після смерті батька одружені брати і сестри продовжують жити під одним дахом. Суспільство суттєво зацікавлене у міцній і духовно багатій сім'ї. Це, звичайно, зумовлено тим, що сім'я відіграє важливу роль у зміцненні здоров'я і вихованні підростаючих поколінь, забезпеченні економічного і соціального прогресу суспільства, у покращанні демографічних процесів. Саме в сім'ї формуються основи характеру людини, його ставлення до праці, моральних, ідейних та культурних цінностей. На сучасному етапі вже став цілком очевидним той факт, що зв'язок сім'ї з суспільством дуже глибокий, міцний і різноманітний. Звичайно, для стабілізації, для зміцненої сім'ї необхідні певні державні, суспільні заходи, фактори й умови економічного, соціально-політичного, побутового характеру. ***Кодекс про шлюб та сім'ю України.***

Права та обов'язки подружжя. Права та обов'язки батьків та дітей. Останнім масштабним державним актом у цьому відношенні стало прийняття Кодексу про шлюб та сім'ю України (від **20 червня 1969 року**). Стаття 1 визначає завдання Кодексу про шлюб та сім'ю України. *Завданнями Кодексу про шлюб та сім'ю України є:* подальше зміцнення сім'ї; побудова сімейних відносин на добровільному шлюбному союзі жінки і чоловіка, на вільних від матеріальних розрахунків почуттях взаємної любові, дружби та

поваги всіх членів сім'ї; виховання дітей сім'єю з обов'язковим піклуванням батьків про їх здоров'я, фізичний, духовний, моральний розвиток, навчання, підготовку до праці; всебічна охорона інтересів матері і дітей; виховання почуття відповідальності перед сім'єю. Чинне законодавство України про шлюб та сім'ю чітко визначає умови укладання шлюбу. Першою, головною умовою для укладання шлюбу є взаємна згода осіб, які одружуються. Другою умовою є досягнення ними шлюбного віку. (ст.22) Кодексом встановлений шлюбний вік - у 18 років для чоловіків, 17 років для жінок. Стаття 26 визначає перешкоди до укладання шлюбу. « Не допускається укладання шлюбу: між особами, з яких хоча б одна перебуває вже в іншому шлюбі; між родичами по прямій висхідній і низхідній лінії, між повно рідними і неповно рідними братами й сестрами, а також між усиновителями і усиновленими; між особами, з яких хоча б одна визнана судом недієздатною внаслідок душевної хвороби або недоумства».

Правові відносини між подружжям. Всю сукупність прав та обов'язків подружжя можна розділити на дві групи: особисті та майнові. До особистих прав належить право вибору свого прізвища, місця проживання, вибір занять та професії (ст.52, 53). Майнові, правові відносини між подружжям поділяються на дві основні групи: відносини з приводу майна, а також відносини з приводу утримання один одного. Сімейне право розрізняє дві різновидності сімейного майна: окреме (особисте) і спільне (Глава 7). Кодекс «Про шлюб та сім'ю України» зобов'язує подружжя матеріально підтримувати одне одного. У розділі 3 «Сім'я» встановлюються правові відносини між батьками та дітьми. Вони також поділяються на особисті та майнові. Права і виконання батьками обов'язків з виховання і навчання дітей Статті (150, 151). Батьки вправі віддавати дітей для отримання освіти в навчально-виховні заклади, засновані на різних формах власності, що не звільняє їх від виконання обов'язків виховання дітей. В главі 14 вказується на права батьків і дітей на майно. За життя батьків діти не мають права на їх майно, так само як і батьки не мають права на майно дітей.

Основним законом нашої держави - Конституцією України гарантуються рівність прав і обов'язків кожного із подружжя в шлюбі та сім'ї. У ст.51 зазначається, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки і чоловіка. Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватись про своїх непрацездатних батьків. Ст.52 гарантує дітям рівність прав незалежно від походження, а також від того, народжені вони в шлюбі чи поза ним. Будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідується за законом. Ст.53 гарантує кожному право на освіту. На 44 сесії Генеральної асамблеї ООН (від 20 листопада 1989 р.) було схвалено Конвенцію про права

дитини. Організація Об'єднаних Націй проголосила, що діти мають право на особливе піклування і допомогу. Цей документ визнає, що дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові й розуміння. У Конвенції прав дитини вказується, що дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосованим до даної особи, вона не досягає повноліття раніше. Кожна сім'я є частинкою суспільства задовольняє ряд його потреб, у тому числі і у відтворенні населення. У той же час вона задовольняє особистісні потреби кожного свого члена, а також загальносімейні (групові) потреби. Функції сім'ї - це обов'язки і завдання кожного її члена стосовно один до одного і суспільства в цілому. У кожному суспільстві сім'я виконує наступні *основні функції*: економічну, репродуктивну, виховну, рекреативну, комунікативну і регулятивну. У сучасній українській етнографії виділяють шість функцій, що забезпечують повноцінне існування сім'ї як соціального інституту та соціально-психологічної групи: економічну, виховну, етнічного відтворення, природного відтворення, сексуально-емоційну і експресивно-рекреаційну.

Питання для самоперевірки та обговорення.

1. Дайте визначення шлюбу та сім'ї.
2. Як реалізувався принцип соціальної ендогамії при укладанні шлюбу в Україні? Як ви ставитесь до цього тепер?
3. Які типи сімей переважають нині в Україні, у вашому регіоні, селі?
4. Важливість та необхідність знання прав та обов'язків подружжя при укладенні шлюбу.
5. Яка функція сім'ї, на вашу думку, є найголовнішою? Обґрунтуйте свою думку.